

Kdy do důchodů a za kolik

10. aktualizované vydání

Jan Přib

- § předčasný odchod do důchodu
- § výpočet výše důchodů pro rok 2008 a 2009
- § penzijní připojištění
- § tabulky a příklady pro výpočet důchodů

Upozornění pro čtenáře a uživatele této knihy

Všechna práva vyhrazena. Žádná část této tištěné či elektronické knihy nesmí být reprodukována a šířena v papírové, elektronické či jiné podobě bez předchozího písemného souhlasu nakladatele. Neoprávněné užití této knihy bude **trestně stíháno**.

Používání elektronické verze knihy je umožněno jen osobě, která ji legálně nabyla a jen pro její osobní a vnitřní potřeby v rozsahu stanoveném autorským zákonem. Elektronická kniha je datový soubor, který lze užívat pouze v takové formě, v jaké jej lze stáhnout s portálu. Jakékoliv neoprávněné užití elektronické knihy nebo její části, spočívající např. v kopírování, úpravách, prodeji, pronajímání, půjčování, sdělování veřejnosti nebo jakémkoliv druhu obchodování nebo neobchodního šíření je zakázáno! Zejména je zakázána jakákoliv konverze datového souboru nebo extrakce části nebo celého textu, umísťování textu na servery, ze kterých je možno tento soubor dále stahovat, přitom není rozhodující, kdo takovéto sdílení umožnil. Je zakázáno sdělování údajů o uživatelském účtu jiným osobám, zasahování do technických prostředků, které chrání elektronickou knihu, případně omezují rozsah jejího užití. Uživatel také není oprávněn jakkoliv testovat, zkoušet či obcházet technické zabezpečení elektronické knihy.

Copyright © Grada Publishing, a.s.

Edice Právo pro každého

JUDr. Jan Přib

Kdy do důchodu a za kolik

10. aktualizované vydání

Vydala GRADA Publishing, a.s.

U Průhonu 22, Praha 7, jako svou 3 494. publikaci

Foto na obálce profimedia.cz

Odpovědný redaktor ing. Václav Marád, CSc.

Počet stran 128

Desáté vydání, Praha 1999, 2000, 2001, 2003, 2004, 2005,
2006, 2007, 2008, 2009

Vytiskly Tiskárny Havlíčkův Brod, a. s.

Husova ulice 1881, Havlíčkův Brod

© **GRADA Publishing, a.s., 2009**

ISBN 978-80-247-2805-6 (tištěná verze)

ISBN 978-80-247-6490-0 (elektronická verze ve formátu PDF) © Grada Publishing, a.s. 2011

GRADA Publishing: tel.: 220 386 401, fax 220 386 400, www.grada.cz

OBSAH

Úvod	9
1. Obecné otázky důchodového pojištění	11
Základní principy důchodového pojištění	11
Právní úprava důchodového pojištění	13
Druhy důchodů a jejich výše	14
Nárok na důchod a na jeho výplatu	15
Odchod do důchodu	16
2. Základní prvky pro výpočet důchodů	18
Doby pojištění	18
Přehled dob pojištění	18
Doby pojištění a pojistné na důchodové pojištění	33
Souběh dob pojištění a náhradních dob pojištění	35
Prokazování dob pojištění	35
Výpočtový základ	37
Definice výpočtového základu	37
Osobní vyměřovací základ zjištěný z výdělků	38
Osobní vyměřovací základ zjištěný z dřívějšího základu	43
Osobní vyměřovací základ při dlouhodobé péči o bezmocné nebo závislé osoby	45
Postup při určení výpočtového základu	46
3. Důchodový věk	48
Stanovení důchodového věku	48
Obecný důchodový věk	49
Snížený důchodový věk	51
Snížený důchodový věk v důsledku získání stanoveného počtu let v preferovaných zaměstnáních	51
Snížený důchodový věk na základě nařízení vlády č. 557/1990 Sb.	56
Snížený důchodový věk v důsledku účasti v odboji	57
Individuální důchodový věk	58
Význam důchodového věku	59
4. Starobní důchod	60
Druhy starobního důchodu	60
Podmínky nároku na starobní důchod	60
Podmínky nároku na obecný starobní důchod	61
Podmínky nároku na předčasný starobní důchod	62

Výše starobního důchodu	62
Obecné zásady stanovení výše starobního důchodu	62
Postup při výpočtu starobního důchodu	64
Výše obecného starobního důchodu	64
Výše předčasného starobního důchodu	69
Přepočet starobního důchodu	70
Přepočet obecného starobního důchodu	70
Přepočet předčasného starobního důchodu	71
Poskytování starobních důchodů při výdělečné činnosti	73
Poskytování obecného starobního důchodu při výdělečné činnosti	73
Poskytování předčasných starobních důchodů při výdělečné činnosti	75
5. Volba vhodného data odchodu do starobního důchodu	77
Kritéria pro volbu data odchodu do starobního důchodu	77
Příklady volby data odchodu do starobního důchodu	79
6. Souběh nároků na důchody	87
Souběh nároků na starobní důchody	87
Souběh nároků na starobní důchod a plný invalidní nebo částečný invalidní důchod	87
Souběh nároků na starobní důchod a vdovský nebo vdovecký důchod	88
7. Zvyšování důchodů	91
Pravidla pro zvyšování důchodů	91
Zvýšení důchodů v letech 1996 až 2008	93
Zvýšení důchodů od ledna 2009	94
8. Žádost o důchod a řízení o přiznání důchodu	96
Předstihové řízení	96
Podávání žádostí o důchod	96
Rozhodnutí o důchodu	98
Přezkoumávání rozhodnutí o důchodu	98
9. Povinnosti důchodců a zaměstnavatelů	101
Povinnosti důchodců	101
Povinnosti zaměstnavatelů	103
Příslušnost zaměstnavatelů k provádění důchodového pojištění	103
Obecné povinnosti zaměstnavatelů	104
Povinnosti zaměstnavatelů týkající se důchodců	105
Odpovědnost zaměstnavatelů	106

10. Penzijní připojištění	107
Charakteristika penzijního připojištění	107
Účast na penzijním připojištění	108
Staré a nové smlouvy o penzijním připojištění	109
Nároky účastníků penzijního připojištění	110
Příspěvky na penzijní připojištění	111
Daňové zvýhodnění penzijního připojištění	113
 11. Právní předpisy důchodového pojištění	
(k 1. listopadu 2008)	115
 Tabulky pro výpočet důchodů	119

O AUTOROVĚ

JUDr. Jan Přib, CSc. (1950) je odborníkem na důchodové pojištění a další otázky sociálního zabezpečení. Od ukončení studia na Právnické fakultě Univerzity Karlovy v roce 1973 pracuje v oblasti legislativy sociálního zabezpečení na Ministerstvu práce a sociálních věcí.

Je spoluautorem platného zákona o důchodovém pojištění z roku 1995 i zákonů o sociálním zabezpečení z let 1975 a 1988 a podílí se na tvorbě dalších sociálních předpisů. Působí rovněž v komisi Legislativní rady vlády pro pracovní právo a sociální věci.

Přednáší pro odbornou veřejnost a své dlouholeté zkušenosti ze sociální oblasti využívá též při publikační činnosti. Publikuje v odborných časopisech, podílí se na přípravě učebních textů pro Právnickou fakultu UK a je spoluautorem řady publikací z oblasti sociálního zabezpečení.

ÚVOD

Odchod do důchodu se týká prakticky každého a s přibývajícím věkem se občané stále více zajímají o své důchodové pojištění, a to zejména o možnosti odchodu do důchodu a o výši budoucího důchodu. Občan může mít jistě v době, kdy skončil svou pracovní aktivitu, i jiné příjmy než důchody z důchodového pojištění (například dávky penzijního připojištění od penzijního fondu, důchod od pojišťovny, výnosy z akcií a jiných cenných papírů, úroky z vkladů u bank nebo příjmy z majetku), avšak stále platí, že pro naprostou většinu našich občanů je starobní důchod jediným nebo aspoň hlavním zdrojem finančního zajištění po ukončení pracovní aktivity v důsledku dovršení důchodového věku. V České republice z více než tří milionů vyplácených důchodů tvoří starobní důchody tři pětiny. Proto také otázky důchodového pojištění jsou v popředí zájmu budoucího důchodce i občana, který důchod již pobírá. Otázky odchodu do důchodu a možnosti další pracovní aktivity při pobírání důchodu však zajímají též zaměstnavatele, pro které odchod jejich zaměstnance do důchodu představuje významnou skutečnost v jejich personální práci. Zejména těmto skupinám je tato publikace určena a výklad důchodového pojištění je proto zaměřen na praktické otázky důchodového pojištění. Publikace však může být užitečná i tomu, kdo má zájem seznámit se blíže s důchodovým pojištěním, neboť i lidé středního a mladšího věku jsou účastni důchodového pojištění a jejich výdělečná činnost ovlivňuje jejich budoucí důchodové nároky.

Publikace je zaměřena především na otázky, které si klade patrně každý, kdo v brzké době dovrší věk potřebný pro odchod do starobního důchodu nebo tento věk již dovršil a chce požádat o přiznání starobního důchodu. S právními předpisy důchodového pojištění se občan může sice sám seznámit, avšak nemusí všem ustanovením těchto předpisů plně porozumět a zejména vystihnout všechny souvislosti nebo možnosti, které má. Patrně jen po přečtení zákona o důchodovém pojištění si občan nebude například jistý, zda se mu podaří vypočítat si přesnou výši svého důchodu k určitému datu a zvolit pro něho nejvýhodnější variantu. Účelem publikace je proto srozumitelně vysvětlit ty otázky, které občana zajímají v souvislosti s odchodem do starobního důchodu, a pomoci mu orientovat se v jednotlivých pojmech a institutech důchodového pojištění.

Tato publikace podává názorný výklad jak si vypočítat důchod, jaké údaje jsou k tomu potřebné, jaké jsou konkrétní podmínky nároků na jednotlivé druhy starobního důchodu, kdy je nejvýhodnější odejít do starobního důchodu (letos nebo až příští rok), kdy lze požádat o přiznání předčasného starobního důchodu a jaký okamžik k přiznání předčasného starobního

důchodu volit, aby krácení důchodu bylo co nejmenší, kdy lze důchod přepočítat, jaké jsou podmínky pro výplatu důchodu při výdělečné činnosti, povinnosti pracujících důchodců a jejich zaměstnavatelů, jak se o důchod žádá apod. Publikace by měla přispět k rozhodnutí, kdy je nejvýhodnější požádat o přiznání důchodu, tj. být nápomocná k volbě vhodného data odchodu do důchodu. Cílem publikace je podat též základní informace o otázkách souvisejících s odchodem do důchodu a nabídnout řešení některých obtížných sociálních situací, jako jsou ztráta zaměstnání v předdůchodovém věku nebo zdravotní problémy. Pro názornost a lepší srozumitelnost obsahuje publikace četné příklady a ukázky výpočtů.

S důchodovým pojištěním úzce souvisí penzijní připojištění se státním příspěvkem, které představuje doplňkový zdroj příjmů občanů zejména ve stáří nebo při invaliditě. Penzijní připojištění je rozvíjeno i v České republice, a to prostřednictvím penzijních fondů. Penzijní připojištění je podporováno státem a penzijní fondy podléhají státnímu doзору. Úloha penzijního připojištění bude v budoucnu stále více vzrůstat, a proto se pozornost v této publikaci věnuje též penzím z penzijního připojištění. Protože penzijní připojištění představuje významnou možnost, jak si svůj důchod „vylepšit“, publikace podává základní informace o tomto systému a o uzavírání smluv o penzijním připojištění.

Publikace je zpracována tak, aby měla především metodologický charakter a podala praktický výklad otázek spojených s odchodem do důchodu jak v blízké době (v období let 2008 a 2009), tak i v dalších letech. Publikace není teoretickou prací ani nepředstavuje podrobný právní komentář předpisů důchodového pojištění; jejím posláním je přispět k potřebné informovanosti občanů i zaměstnavatelů o otázkách odchodu do důchodu a další aktuální problematice důchodového pojištění.

Publikace vychází z právního stavu k 1. listopadu 2008 a zahrnuje i změny schválené s účinností od roku 2009. Publikace upozorňuje též na hlavní změny v důchodovém pojištění, které byly schváleny v roce 2008 (jedná se o zákon č. 306/2008 Sb.) a které nabývají účinnosti až od roku 2010.

1. OBECNÉ OTÁZKY DŮCHODOVÉHO POJIŠTĚNÍ

V zájmu lepšího pochopení úpravy důchodového pojištění je účelné nejprve stručně charakterizovat platný systém důchodového pojištění a uvést základní principy, jimiž se řídí.

Základní principy důchodového pojištění

Důchodové pojištění má v České republice dlouholetou tradici. Již za první Československé republiky, konkrétně ve 20. letech dvacátého století, byly přijaty právní předpisy, které důchodové pojištění rozšířily na prakticky všechny osoby činné v zaměstnaneckých vztazích. Od roku 1948 byly důchodového pojištění účastny též osoby samostatně výdělečně činné. Tato skutečnost, tj. **účast prakticky všech ekonomicky aktivních osob na důchodovém pojištění**, patří mezi základní principy i současného systému důchodového pojištění založeného zákonem č. 155/1995 Sb., o důchodovém pojištění (tento zákon je dále citován ve zkratce jako **ZDP**). ZDP nabyl účinnosti dnem 1. ledna 1996.

Mezi další základní principy důchodového pojištění v České republice patří **princip jednotné úpravy**. Pro jednotlivé skupiny pojištěnců, tj. zaměstnance v pracovním poměru, osoby ve služebním poměru, osoby samostatně výdělečně činné, členy družstev a ostatní skupiny pojištěnců, platí jednotné zásady pro nároky na důchody a jejich výpočet. V České republice není tedy samostatný systém důchodového pojištění pro zaměstnance, pro osoby samostatně výdělečně činné, pro vojáky a další osoby ve služebních poměrech, pro členy družstev apod., jak je tomu v některých jiných státech (také v České republice platily dříve samostatné právní úpravy pro některé skupiny osob – například zvláštní úprava pro družstevní rolníky byla zrušena v roce 1975 s účinností od 1. ledna 1976). Podle ZDP se také již neuplatňuje zvýhodnění některých profesí, jak tomu bylo až do 31. prosince 1992 pro vyjmenovaná zaměstnání zařazená do I. nebo II. pracovní kategorie, popřípadě u osob ve služebním poměru zařazených do I. nebo II. kategorie funkcí.

Charakteristickým rysem našeho důchodového pojištění je **povinná účast** na důchodovém pojištění při splnění zákonem stanovených podmínek. To například znamená, že občan se nemůže vyvázat z důchodového pojištění (podat žádost o vynětí ze systému) a přestat platit pojistné, a to i kdyby měl dostatečné příjmy k zajištění svého stáří nebo již pobíral starobní důchod. Ve stanovených případech se však naopak může sám přihlásit k dobrovolné účasti na důchodovém pojištění (§ 6 ZDP).

Dalším základním principem důchodového pojištění je **obligatornost dávek** důchodového pojištění, tj. při splnění stanovených podmínek vzniká na důchod z důchodového pojištění právní nárok. Dobrovolné dávky (jako byl například v dřívějším důchodovém zabezpečení sociální důchod) důchodové pojištění neupravuje.

Na princip nárokovosti dávek navazuje **zajištění soudní ochrany**, neboť ve věcech důchodového pojištění se uplatňuje soudní přezkoumávání rozhodnutí České správy sociálního zabezpečení a ostatních plátců důchodů, která se týkají důchodů z důchodového pojištění, a to v rámci správního soudnictví; v první instanci je přitom příslušný krajský soud.

Důchody z důchodového pojištění jsou **garantovány státem**, neboť výdaje na důchodové pojištění jsou součástí výdajů státního rozpočtu (pojistné na důchodové pojištění se však vede na samostatném účtu státního rozpočtu a v zákoně o státním rozpočtu se uvádí také jako samostatná položka příjmů státního rozpočtu). Důchodové pojištění provádějí státní orgány; garance státu by však byla zachována i v případě, že by důchodové pojištění prováděla veřejnoprávní instituce, neboť nelze ponechat důchodce bez důchodu, na kterém jsou existenčně závislí.

Na důchodové pojištění se **platí stanovené pojistné**. Sazba pojistného na důchodové pojištění činí 28 % z vyměřovacího základu; má-li pojištěnec zaměstnavatele, podílí se na platbě pojistného na důchodové pojištění zaměstnavatel (v tomto případě platí zaměstnavatel 21,5 % a zaměstnanec 6,5 %). Za zaměstnance odvádí pojistné na důchodové pojištění měsíčně jeho zaměstnavatel; osoba samostatně výdělečně činná platí toto pojistné sama, a to formou měsíčních záloh a ročního zúčtování.

V důchodovém pojištění se uplatňuje **princip solidarity**, a to především pojištěnců s vyššími příjmy s pojištěnci s nižšími příjmy. Tento princip se v praxi projevuje především ve způsobu stanovení výše důchodu, neboť od určité výše se základ pro výpočet důchodu redukuje, tj. nezohledňuje se plně. Dále se v důchodovém pojištění uplatňuje solidarita osob ekonomicky aktivních s osobami, které pobírají důchody, neboť vybrané pojistné na důchodové pojištění slouží k úhradě vyplácených důchodů; uplatňuje se tedy **princip** tzv. **průběžného financování** (vybrané pojistné se průběžně spotřebovává a nevytvářejí se kapitálové fondy).

Pro český systém důchodového pojištění je charakteristický též velmi **široký okruh náhradních dob pojištění**, tj. dob, za které pojištěnec neplatí pojistné na důchodové pojištění, a přesto se mu tyto doby započítávají pro účely důchodového pojištění. Tento výrazný sociální aspekt našeho důchodového pojištění, který je výhodný pro pojištěnce, však stále více negativně působí na finanční bilanci systému, a proto byly v roce 1997 schváleny určité úpravy ohledně vlivu náhradních dob pojištění